שוין פערטיג

אונאיהר קענט עס קריגען!

— די —

סודות

פון דער

מלחמה

האבען ארויסגערופען גרויס אינ-
טערעס אין אלע קרייזען פון דעם
אמעריקאנער יודענטהום.

דאס זיינען וואהרע פאקטען ווי
די מלחמה האט זיך אנגעפאנ-
גען און אזעלכע פאקטען וואס
זענען אין קיין שום צייטונג, און
קיין שום בוך, און קיין ווערק
ניט פערעפענטליכט געווארען.

עס איז ווערטה פאר יעדען מענשען צו לעזען דיעזע קליינע פאמפלעטס, ווייל אזעלכע זאכען ערשיינען זעהר זעלטען אין דער אידישער ליטעראטור, איבערהויפט זיי זאלען זיין אריגינעל.

מיר האבען שוין פערקויפט הונדערטער קאפיעס אין אנדערע שטעדט און יעדער איינער דארף זיך זעהן צו אין איילען אין קויפען איינע פון דיעזע פאמפלעטס, ווייל זיי זאלען עס נאכהער ניט קענען בעקומען.

די פאקטען זענען בעשריבען אין
א לייכטען שעהנעם אידיש, זיי
זענען העכסט שפאנענד און עס
איז א פערגעניגען זיי צו לעזען.

.. בלויז ..

10 סענט א קאפיע

איילט זיך צו און שיקט פאר א קאפיע אדער פרענט אייער צייטונגס-פעדלער וועגען דעם וועט ער אייך שוין בעזארגען.

אכטונגספאלל

פערלאג „קענעדע"

The Canadian Jewish Publishing Co.
of Toronto Limited., Toronto, Ont.

מיט די פערוואונדעטע אין א פראנצויזישען האספיטאל

(געשריבען פאר'ן „אידישען זשורנאל" פון בן יהודה.)

אן אמעריקאנער דאקטאר וועלכער געפינט זיך אין א פראנצויזישען האספיטאל בעשרייבט די פאסירונגען צווישען די פערוואונדעטע. — א מענש מיט אן אראפגעריסענעם פנים. — א סאלדאט מיט 152 וואונדען אין קערפער. — דער פראסט אין די שנעען אין די טרענטשעס הרגעט מעהר סאלדאטען, איידער דעם שונא'ס קוילען. — א הונט וועלכער האט געראטעוועט זיין בעל הבית. — די קליידונג פון די פראנצויזישע סאלדאטען. — ווי די פערוואונדעטע פערברייענען.

דר. מערי מערידי קראפארד, אן אמע טערעסאנטען פאל, וועלכער האט פאריקאנער דאקטארקע וועלכע געפינט זיך אין פראנקרייך בעי־מיט'ן רויטען קרייץ אין פראנקרייך בעי־שרייבט, וואס עס טוהט זיך צווישען די פערוואונדעטע, און וואס די פערוואונדע־טע דערצעהלען פון די שלאכטען, וואס עס קומען פאר, מאנכע פעלע זענען אועלכע. שרייבט די דאקטערקע, דאס מען קען זיך ניט איינהאלטען, מען מוז לאכען. די מעהרסטע אבער זענען גאנץ טראגישע פעלע. זעלטען ווען עס קומט פאר צו לא־כען. אין דעם יאכער־טהאל וואו מיר גע־פינען זיך.

אט וואס זי שרייבט:

„די לעצטע צייט האבען מיר בעקו־מען זעהר פיעל פערוואונדעטע סאלדאטען מיט אפגעפרוירענע פיס. די סאלדאטען זיינען געבראכט געווארען פון שלאכט־פעלד, וואס איז ארום איפער. ווי די פערוואונדעטע האבען דערצעהלט, איז יעצט דארטען זעהר גרויסע שנעען און זיי זענען געשטאנען אין די טרענטשעס ביז די קניה אין שניי. פיל פיעלע פון זיי האט מען געמוזט אבשניידען די פיס, טראצדעם, וואס קיין וואונדען האבען זיי ניט געהאט.

איין סאלדאט, וועלכער איז געבראכט געווארען אין מיין האספיטאל א לייכט פערוואונדעטער, נור שטארק צויפרוירען, איז אין א וואך ארום נאך זיין אנקומען, אויסגעשריבען געווארען און מען האט איהם געשיקט צוריק אין זיין רעגימענט, וועלכער האט זיך געפונען אין דעם זעל־בען פלאץ.

„איך וועל ליעבערס בעגעהן זעלבסט־מארד, איידער צו פאהרען צוריק אין יענע פערפרוירענע טרענטשעס". האט מיר דער סאלדאט געזאגט. אין זיינע אויגען האב איך געזעהען, אז ער איז ענטשלאס־סען דאס צו טהאן. אריסער סאלדאט איך האב איהם גאר נישט געקענט העל־פען, ער איז ניט קיין אויסנאהמע, טויזענדער פון זיינע קאמעראדען געפינען זיך אין דער זעלבער לאגע.

דער פראסט און די שנעען פערקריפ־לען מעהר סאלדאטען, איידער דעם שונא'ס קוילען.

פיעלע סאלדאטען האבען מיר דער־צעהלט, אז זיי זענען ארויסגעקראכען פון די טרענטשעס מיט דעם אבזיכט פער־וואונדעט צו ווערען, אבי מען זאל זיי צו־נעהמען פון די פערפרוירענע טרענטשעס.

„עס איז בעסער צו זיין טויט, אדער פערוואונדעט, איידער צו ליגען אין א טרענטש פון שניי".

מען קען זיי ניט בלייימען, א מענש פון בלוט און פלייש קען ניט אריבערטרא־גען די שרעקליכע ליידען, וואס די פער־פרוירענע טרענטשעס פערשאפען".

* * *

„מיט צוויי טאג צוריק האט מען אונז געבראכט א סאלדאט, וועלכער האט גע־האט 152 וואונדען. איך האב נאך אזוינס אין מיין לעבען ניט געזעהען. דער סאל־דאט איז געווען דורכגעלעכערט ווי א ריב. די וואונדען האט ער בעקומען פון א שראפנעל, וואס האט געפלאצט ניט ווייט פון איהם. מען קען פערשטעהן ווי נאהענט דער שראפנעל איז געפאלען פון איהם, דאס זיין גאנצע קאפ האהר איז אבגעברענט געווארען פון דעם פייער. דעם זעלבען אוועגד איז ער געשטארבען. איך האט גאר ניט געהאט צו טהאן, ווי בלויז זיין צופרידען פון דעם פאל, וואהרום זיי־נע שמערצען זענען געווען אונערטרעגליך־כע. ער וואלט זא ווי זא ניט געווען, גע־לעבט, איז שוין גלייכער, וואס ער איז שנעלער געשטארבען, האט ער זיך פער־שפארט לענגער צו מאטערען.

היינט האב איך אויסגעשריבען פון מיין אבטהיילונג א אונדזשען סאלדאט, ער האט מיר געגעבען אלס פתנה צוויי קנעפלאך פון זיין רא־ק. איך האב איהם געגעבען צוויי פראנק, אבער ער האט עס ניט געוואלט געהמען פון מיר. איך האב זיך ביי איהם געבעטען, ביז ער האט עס פון מיר גענומען, ניט אלס געלד, נור אלס אן אנדייענקונג פון מיר.

די פראנצויזן, אז זיי נעהן ארויס פון האספיטאל, טראגען זיי זייערע אלטע צוריסענע קליידער, פערבלוטיגטע און דערבגעלעכערטע פון די קוילען. די ענג־לישע זענען שוגן מעהר אקוראטנער, איידער די פראנצויזען.

אן ענגלישער סאלדאט, ווען ער געהט ארויס פון האספיטאל, בעקומט ער א נייען סוט מיט אן אוועראקאוט און אויב ניט, ווערט זיין אלטער סוט אויסגעריי־ניגט און אויסגעפרעסט, פערריכט אזוי, אז עס קוקט אויס מעהר מענשליך, ניט שנאערעריש, ווי דער פאל איז מיט די פראנצויזישע סאלדאטען.

* * *

„איך מיין אייך דערצעהלען א איני־נען, האט עס מיך אבער געריהרט. דער אראבער האט, ווייזט אויס, איבערגע־לאזט א קינד אין דער היים, נאך וועלכער ער האט שטארק געבענקט.

אויפ'ן צווייטען טאג האב איך גע־קויפט א ספעציעלע דאל פאר איהם אליין, ער האלט עס אזוי טהייער, דאס ער לאזט עס ניט אפ פון די הענט, זאגאר אויף א מינוט.

די מעהרסטע פערוואונדעטע סאלדא־טען האלטען די קוילען, וועלכע ווערען פון זיי ארויסגענומען, אלס אן אנדענקונג. פאר קיין געלד אין דער וועלט, וואלט איהר ניט געקענט צונעהמען א קויל פון א סאלדאט, וועלכע איז ארויסגענומען געווארען פון זיין קערפער.

דאס אידישע קינד

(געראנקען און בעטראכטונגען.)

פון לעא קעניג.

מפי עוללים ויונקים...

ווי דאס אידישע לעבען, אזוי איז אויך דער אידישער געדאנק שרעקליך פער פלאנטערט און פערוויקעלט געווארען צו־ליעב דער איצטיגער קריעג, וועלכע ס'איז אונז בעשערט איבערצולעבען. אין הארצען צאפלען און גרירען אויזענדער ספקות... מען ווייסט ניט אויף וואס צו האפען און אין וועמען צו גלייבען. און וואס פאר א איריאפעאישע פאלק האט טאקע פער־דיענט אונזער אבסאלוטען ציטרויען.... נאנצע קולטורען און נאציאנאלע ווערטהען ווערען אויף דאס ניי געשאצט און גע־וואיגען... און איבעראל ביי יעדען פאלק כמעט ליענט דאך פערבארגען א שטיק פון אונזער גייסטיג שאפען, א שטיק פון אונזער אידישער קולטור — ווערט טא־קע אפט אזוי איבערדריסיג און אומעריג אויפ'ן הארצען און פערהסט נור פאר זיך חורבנות און חורבנות, צורואינירט אי־רישע שטעדטלאך, פעראומגליקטע אידי־שע לעבענס.

אין אזוינע פערצווייפעלטע מינוטען פערבענק איך זיך נאך מיין פריינדס אכט־יאהריג אינגעלע.

ער איז געבוירען געווארען אין לאנ־דאן און זיין עפיל איז מיט גאלדענע לאכען בערעקט און דאס שלאנקע קער־פעריל איז אזוי בויגיג און פלינק... מיט איין ווארט — א קינד פון א פלייער מדינה. נובר די אויגעלאך. די אידישע אויגעלאך רעדען גאר אנדערע וועלטער.... ווי קומען אזוי אומעטיג און דערצעהלען פון דורות לאנגען וואנדערען איבער פער־שיערענע פרייע און ניט פרייע מדינות.

— ער איז א פערברענטער ענגלישער פאטריאט — האט איהם זיין פאטער (מיין פריינד) פאר מיר פארגעשטעלט. מען וואלט איהם נור גלאבען, וואלט ער אלס וואלאנטיר באלד אין פייער געלאפען. אלע פריה מארגען מוז ער איבערקומען די ענגלישע צייטונגען און גיט איהם א כאפ אין, וואס פאר א ווינקעלע פון דער קריעגס-מאפע איז ער קלאהר און בעהא־ווענט פונקט אזוי ווי א פערציינטער עילוי אין רש"י און תוספות...

און איך, האט מיין פריינד מיט א שמייכעל צוגעגעבען — איך דארף גאר ניט לייענען קיין צייטונג... איך לייען די לעצטע נייעס פון מיין קינדס געזיכט. זצט ער ביי'ם טיש און עסט ווי א מענש, איז א סמן, אז אונזערע די פערבונדעטע האבען געזיעגט, געהט ער אבער ארום ווי א געכטיגער, איז א סמן, אז די דייט־שען האבען געהאט א זיעג און מען קען זיך ביי איהם ניט דערבעטען עפעס צו נעהמען אין מויל אריין.

— און ווייסט איהר נאך וואס, האט מיין פריינד צוגעגעבען, איך מיין עס גאנץ ערנסט. פון מיין קינד האב איך געלערענט ווי אזוי צו קוקען אויף דער אינגעלע ארומגעלאפען איבער דער שטוב מיט א שווערד אין האנד און בע־קעמפפט א אונזוהבארען שונא.

— רופט איהם אהער — האב איך ביי מיין פריינד געבעטען, איך וועל איהם עפעס פרעגען.

דער פאטער האט זיין קינד אויפ'ן שויס גענומען...

נענג דיך שוין מלחמה צו האלטען אט דער דושענטעלמען ווייל דיך עפעס פרעגען.

דאס קינד האט אויף מיר אנגע־שטעלט די קלוגע/ אידישע אינגלאך ווי איינער רעדט, ביז א אונזיניגער אדער ניין? ...

— האט ער געהערט פון דר. הערצעל?

— דערצעהלט איהם איצט — האב איך זיך ב י'ם פאטער געבעטען.

מיין פריינד, וועלכער איז געווען אויף איינינע ציוניסטישע קאנגרעסען און האט דעם דעלינען דר. הערצעל אליין ניט איימאל געזעהן, האט זיך עפעס ווי אליין בעגייסטערט מיט דער אויפגאבע וואס איך האב איהם געגעבען און ווי א אמת'ער דיכטער האט ער אנגעהויבען שילדערען פאר זיין קינד דאס געשטאלט פון דעם גרייסען אידען.

— הער קינד. דאס איז געווען איינער פון די שעהנסטע העלדען וואס מיר אי־דען האבען ווען עס איז פערמאכט... ער האט אזא מלכות'דיג און סזעהן געהאט און אלע פעלקער האבען איהם כמעט ווי פאר א אידישען קייסער געהאלטען. און געטרויסט האט טאקע דער מעגיס צו שא־פען א אידישע מלוכה. א איינגע אידי־שע מדינה, אידען זאלען ניט דארפען קעמפפען פאר אנדערע. געגען אייגענע ברידער... און שטאלץ איז ער געווען און שעפן און קוקענדיג אויף איהם האט זיך יעדערען ניט ווייענדיג געטראכט וועגען דעם בית המקדש, וואס מיר האבען אכאל געהאט א ן ארץ־ישראל און וועגען די כהנים און לוים וואס פלעגען דארט צו גאט דיענען.

— זאג איהם. — האב איך מיין חבר אין דער שטיל אונטער געזאגט, — אז ער איז א עסטרייכישער איד געווען.

מי ן חבר אין ווי פון שבת אין פריי־טאג ארייגגעפאלען און מיט א געפאלענער שטימע עס דעם קינד איבערגעגעבען.

איך דאס קינד איז טרויעריג און פערטראכט געווארען.

— און ווייסטו קינד מיינס, האט דער פאטער פארגעזעצט מיין פראגע, אז דר. הערצעל איז ליידער שוין געשטארבען און ווען ער וואלט איצט געלעבט, וואלט ער א דייטשער סאלדאט געמוזט זיין.

דאס קינד האט ברייט און מיט ער־שטוינונג פונאנדערגעעפענט די אויגען.

— און וואס וואלסטו געטהאן ווען דו ביזט א ענגלישער אדער רוסישער סאל־דאט און דו טרעפסט זיך מיט איהם אויפ'ן שלאכט־פעלד, וואלסטו אין איהם הגולה געשאסען? ...

דאס קינד האט א ווייל געטראכט און באלד בעשטימט געענטפערט:

— ניין, טאטע!

— מ'וואלט דיר דאך דערפאר גע־הרג'עט...

— נו, איז וואס... איך וואלט זיך אליין געשאסען....

איך האב זיך מיט מיין פריינד אי־בערגעוואונגען: ווי געזונד און נאסיר־ליך עס דענקט דאס אידישע קינד. נא־טירליכער און געזינטער פון אונזערע פערשיעדענע מלל־טהוערס און פאל טיק־מאכערס...

און ווען איך געפין זיך די לעצטע צייט אין עפעס א פעהלענהייט, דער־מאהן איך זיך אן דעם אידישען קינד. ול פארצייטען אינ'ם אורים ותומים, וואלט זיך מיר וועלען אריינקוקען אין דער ריין אין כשר אידישע הערציל... וואס פאר א הערענדלאך זענען דארטען פערזייהט און וואס וועט דערפון אויפ־בליהען וואס פאר א דור וועט אונז נאכ־פאלגען? וואס ערוואַרטעט אונז, אידען, א ן דער צוקונפט? ...

פעברואַרי

פאַרניטשור סייל

אַן אויסערגעוועהנליכער פאַרניטשור סייל דיעזען מאָנאַט

— ביי —

ל. יאַרלעס

363-365 קוויען סטריט וועסט

מיר וועלען געבען דעם טאָראָג טאַר פובליקום אַ געלעגענהייט צו קויפען פאַרניטשור צו פרייזען פון וועלכען עס איז ביז יעצט נאָך ניט געהערט געוואָרען. פיעל בעליגער ווי אין וועלכער פאַרניטשור סטאָר אין שטאָדט.

אַ ספּעשעל גרויסען דיסקאָונט פיר קעש.

קומט און איבערצייגט אייך!

L. YOLLES, 363-365 Queen St. W.

LYRIC THEATRE

קיינער טאָהר נישט פערפעהלען צו קומען אין לירעק טהעאַטער

מאָנטאָג אָוונד דעם 15-טען פעברואַר

צו דעם עהרען אבענד פון אונזער און אייער בעליעבטער סובערעמין

מיסס ביאַליס

— אין —

האַנטשע אין אַמעריקאַ

אַ קאָמעדיע פול מיט לעבען

שלאַכט ערקלעהרט אויף מאַנגסטאַן לעמפּס

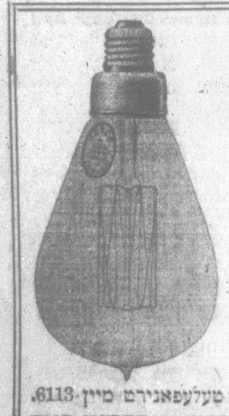

מיר פערקויפען און גאַראַנטירען אונזערע לאַמפּען פאַר איינע פון די בעסטע וואס איהר קענט קריגען אַנדערש וואו.

מיר פערקויפען 60—40—25 וואַט לעמפּס פאַר 25 סענט אַ לאַמפּ. אויך גרייסע לאַמפּען פאַר זעהר אַ ביליגער פּרייז.

ביי אונז קענט איהר אויך קריגען דזשו־לערי און נאַוועלטיעס פאַר יעדענער פון דער קאַסט פּרייז.

אַרערעס פּינקטליך דעליווערט. קומט אַדער טעלעפאָנירט מיין 6113.

THE INTERNATIONAL IMPORT CO., 256½ Yonge St.